

Michael Frisk
Kulturmiljöavdelningen

dnr RAÄ-2024-714

Introduktion till enkät om klimat och kulturmiljö

Här finns definitioner av begrepp och en sammanställning av de sexton frågor som ställs i webbenkäten till länsstyrelserna om klimatförändringar och kulturmiljö. PM:n är tänkt att vara ett stöd för dem som besvarar webbenkäten. Den kan användas för att förbereda svar på enkätfrågorna, till exempel genom att i förväg ta fram underlag som är bra att ha till hands när frågorna i webbenkäten besvaras.

Definitioner

Nedan följer definitioner av några centrala begrepp i webbenkäten.

Händelser som kan vara klimatrelaterade

Till klimatrelaterade händelser och förlopp räknas de som regeringen lyfter fram som stora utmaningar i skrivelsen *Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (Skr 2023/24:97)*. Se regeringens hemsida <https://www.regeringen.se/contentassets/981309b513244d3eb987e0cf8ff69e37/nationell-strategi-och-regeringens-handlingsplan-for-klimatanpassning-skr.-20232497.pdf>

Klimatrelaterade händelser och förlopp, och dess påverkan på kulturmiljön och kulturmiljöarbetet, finns även sammanställda i Riksantikvarieämbetets utredning *Förvaltningen av kulturmiljöer i ett förändrat klimat*. Se digitala vetenskapliga arkivet <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-7375>

De händelser och förlopp som omnämns i regeringens skrivelse och i Riksantikvarieämbetets utredning är:

Biologiska angrepp, erosion, förändrade ekosystem, havsnivåhöjningar, fukt och kondens, höga eller frekvent växlande temperaturer (nollgenomgångar), höga vattenflöden, invasiva arter, mark- och skogsbränder, marksättningar, ras, skred skyfall, slamströmmar, stormar, vattenbrist och torra samt översvämningar.

Kulturmiljöer

Med kulturmiljöer avses enskilt byggnadsminne, fornlämning och övrig kulturhistorisk lämning, kommunala och regionala kulturmiljöanspråk, kulturreservat (statliga och

kommunala), kyrka/kyrkomiljö, riksintresse för kulturmiljövården, skyddad bebyggelse (k eller q bestämmelser, statligt byggnadsminne och världsarv.

Miljöerna finns registrerade med beteckningar i Riksantikvarieämbetets lämnings- och bebyggelseregister, samt i förteckningar över riksintressen, kulturresevat och världsarv med mera (se tabell 1).

Tabell 1. Kulturmiljöer med exempel på beteckningar i register och förteckningar.

Kulturmiljö	Exempel på beteckning
Enskilt byggnadsminne.	B2024:3679.
Fornlämning och övrig kulturhistorisk lämning.	L1965:8488.
Kommunala och regionala kulturmiljöanspråk.	Markanvändningsbestämmelse i ÖP och/eller upptagen i kommunala kulturmiljöprogram.
Kulturresevat (statliga och kommunala).	Linnés Hammarby.
Kyrka/kyrkomiljö.	B2024:3679.
Riksintresse för kulturmiljövården.	Gävle (X 800) (Gävle socken).
Skyddad bebyggelse (k eller q bestämmelser.	Kommun/detaljplan beteckning..
Statligt byggnadsminne.	Beteckning i Bebyggelseregistret för Statliga byggnadsminnen (SBM). Se https://www.raa.se/kulturarv/byggnader/forteckning-over-statliga-byggnadsminnen/
Världsarv.	Södra Ölands odlingslandskap.

Klimatanpassning

Med klimatanpassning avses åtgärder för att *förebygga* klimatförändringar (mitigation) och att *anpassa* samhället till förändringarna (adaptation).

Förebyggande är åtgärder med syfte att minska utsläppen av klimatgaser, till exempel utbyggnad av vind-, sol- och kärnkraft, elektrifiering av transportsystemen. Det kan även vara åtgärder för att effektivisera användningen av energi i samhället i stort, till exempel i uppvärmningen av byggnader.

Åtgärder för anpassning syftar till att öka samhällets resiliens och förmåga att hantera skyfall, stormar, översvämningar, värmeböljor, skogsbränder och andra effekterna av klimatförändringarna.

Enkätfrågorna

I detta avsnitt är de sexton frågorna i webbenkäten sammanställda. När frågorna besvaras är det de enskilda händelserna och dess konsekvenser som efterfrågas, inte om de är klimatrelaterade. Det är först när den årliga uppföljningen pågått under flera år som enkätsvar och annat underlag kan visa på långsiktiga trender och ligga till grund för bedömningar om eventuella kopplingar till klimatförändringarna.

Händelser som påverkat kulturmiljöer

1. Har kulturmiljöer i länet under föregående år (2024) påverkats av någon eller några av följande händelser?

Biologiska angrepp, erosion, fukt, förändrade ekosystem, havsnivåhöjningar, höga eller frekvent växlande temperaturer (nollgenomgångar), höga vattenflöden, invasiva arter, mark- och skogsbränder, marksättningar, ras, skred skyfall, slamströmmar, stormar, vattenbrist och torra samt översvämningar.¹

Ja/Nej/Vet ej.

Obligatorisk. Om svar Nej eller Vet ej – gå vidare till fråga 4.

¹ Se Prop. 2017/18:163, kap. 6.4 Angelägna områden för klimatanpassning, Riksantikvarieämbetet 2022, kap. 2 och där refererade källor, samt regeringens skrivelse Skr. 2023/24:97, kap. 2.3.2.

Typen av kulturmiljöer och grad av påverkan

Stöd för bedömning av påverkan:

- ”Obetydlig” är en mindre påverkan som kan återställas utan stora kostnader.
- ”Begränsad” är en påverkan som kan återställas men till medelstora kostnader.
- ”Allvarlig” är en påverkan som inte kan återställas eller där detta innebär stora eller mycket stora kostnader.

2. Vilka typer av kulturmiljöer påverkades och hur allvarligt?

Flera val är möjliga.

Kulturmiljö/påverkan	Påverkades inte	Obetydligt	Begränsat	Allvarligt	Vet ej
a. Enskilt byggnadsminne.					
b. Fornlämning och övrig kulturhistorisk lämning.					
c. Kommunala och regionala kulturmiljöanspråk.					
d. Kulturresevat (statliga och kommunala).					
e. Kyrka/kyrkomiljö.					
f. Riksintresse för kulturmiljövården.					
g. Skyddad bebyggelse i detaljplan (k eller q bestämmelser).					
h. Statligt byggnadsminne.					
i. Världsarv.					

Antal kulturmiljöer som påverkats begränsat till allvarligt

Uppskatta i fråga 3a-i hur många kulturmiljöer av olika typer som i fråga 2 uppgavs ha påverkats begränsat till allvarligt.

Stöd för bedömning av påverkan:

- ”Obetydlig” är en mindre påverkan som kan återställas utan stora kostnader.
- ”Begränsad” är en påverkan som kan återställas men till medelstora kostnader.
- ”Allvarlig” är en påverkan som inte kan återställas eller där detta innebär stora eller mycket stora kostnader.

3a. Antal enskilda byggnadsminnen som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3b. Antal fornlämningar och övriga kulturhistoriska som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5, 143 eller "Vet ej".

3c. Antal kommunala och regionala kulturmiljöanspråk som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3d. Antal kulturresevat (statliga och kommunala) som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3e. Antal kyrkor/kyrkomiljöer som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3f. Antal riksintressen för kulturmiljövården som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3g. Antal skyddad bebyggelse i detaljplan (k eller q bestämmelser) som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3h. Antal statliga byggnadsminnen som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

3i. Antal världsarv som påverkats begränsat till allvarligt.

Fritext, uppskatta sammanlagt antal, till exempel 0 (inga), 1, 5 eller "Vet ej".

Kostnader för att förebygga, dokumentera och återställa skador på kulturmiljöer

Fråga 4 avser bidragsgivning enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, för att förebygga, dokumentera och/eller återställa skador till följd av biologiska angrepp, erosion, fukt, förändrade ekosystem, havsnivåhöjningar, höga eller frekvent växlande temperaturer (nollgenomgångar), höga vattenflöden, invasiva arter, mark- och skogsbränder, marksättningar, ras, skred skyfall, slamströmmar, stormar, vattenbrist, torka, översvämningar.

4. Beviljade länsstyrelsen under föregående år (2024) bidrag för att förebygga dokumentera och/eller återställa skador på kulturmiljöer?

Ja/Nej/Vet ej.

Obligatorisk. Om svar Nej eller Vet ej – gå vidare till fråga 9.

Beviljade summor enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer

Fråga 5 a-c avser beviljade bidrag under föregående år (2024), enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, för att förebygga, dokumentera och/eller återställa skador till följd av biologiska angrepp, erosion, fukt, förändrade ekosystem, havsnivåhöjningar, höga eller frekvent växlande temperaturer (nollgenomgångar), höga vattenflöden, invasiva arter, mark- och skogsbränder, marksättningar, ras, skred skyfall, slamströmmar, stormar, vattenbrist, torka, översvämningar.

5a. Beviljade summor under föregående år (2024) för att förebygga skador.

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

5b. Beviljade summor under föregående år (2024) för att dokumentera skador.

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

5c. Beviljade summor under föregående år (2024) för att återställa skador.

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

Samfinansiering

6. Samfinansierades de beviljade bidragen enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (fråga 5 a-c) med andra anslag i kommunal, regional, statlig eller EU budget?

Ange Ja/Nej/Vet ej.

Obligatorisk. Om svar Nej eller Vet ej – gå vidare till fråga 9.

7. Om fråga 6 besvarades ja, ange vilka budgetanslag.

Ange vilka budgetanslag. Flera val är möjliga.

a. Anslaget 1:10 medel för klimatanpassning (MNKA).	Användes/Användes inte
b. EU:s landsbygdsprogram.	Användes/Användes inte
c. EU:s strukturfonder.	Användes/Användes inte
d. LIFE.	Användes/Användes inte
e. LONA.	Användes/Användes inte
f. LOVA.	Användes/Användes inte
g. Kommunalt anslag.	Användes/Användes inte
h. Regionalt anslag.	Användes/Användes inte
i. Statsbidrag för förebyggande åtgärder mot naturolyckor (MSB).	Användes/Användes inte
j. Stöd till natur- och kulturmiljövårdsåtgärder i skogen, Nokås.	Användes/Användes inte
k. Annat.	Användes/Användes inte

Samfinansiering - sammanlagda summor

Fråga 8a-c avser de sammanlagda summor som beviljats enligt förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer och andra anslag i kommunal, regional, statlig eller EU budget.

8a. Vilka var de sammanlagda beviljade summorna för att förebygga skador?

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

8b. Vilka var de sammanlagda beviljade summorna för att dokumentera skador?

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

8c. Vilka var de sammanlagda beviljade summorna för att återställa skador?

Fritext, ange kostnaden i kr, till exempel 0 (inga), 25 000, 1 200 000 eller "Vet ej".

Kommunernas arbete med klimatrelaterade risker för kulturmiljö

Fråga 9 avser de underlag länsstyrelsen ska tillhandahålla inför kommunernas bedömning av översiktsplanens aktualitet. Se vidare PBL kunskapsbanken, avsnittet "Länsstyrelsens underlag inför beslut om planeringsstrategi."

PBL kunskapsbanken, Länsstyrelsens underlag inför beslut om planeringsstrategi
(<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/processen-for-oversiktsplanering/genomfora/ta-fram-planeringsstrategin/lansstyrelsens-underlag/>)

9. Finns klimatrelaterade risker för kulturmiljön med i de underlag länsstyrelsen lämnar inför kommunernas beslut om planeringsstrategi?

Svar: Ja/Nej/Vet ej.

Obligatorisk.

Kommunernas arbete med klimatrelaterade risker för kulturmiljö

10. Hur stor andel av länets kommuner berör klimatrelaterade risker för kulturmiljö i översiktsplanerna?

Uppskatta andelen kommuner:

- 0–25 procent
- 26 till 50 procent
- 51 till 75 % procent
- 76 till 100 procent
- Vet ej.

Kommunernas arbete med klimatrelaterade risker för kulturmiljö

11. Hur stor andel av länets kommuner planerar för att förebygga påverkan på kulturmiljöer?

Uppskatta andelen kommuner:

- 0–25 procent
- 26 till 50 procent
- 51 till 75 % procent
- 76 till 100 procent
- Vet ej.

Kommunernas arbete med klimatrelaterade risker för kulturmiljö

12. Hur många av länets kommuner beviljades under föregående år (2024) bidrag, enligt 8–9 §§ förordningen om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, för arbetet med kulturmiljö och klimatrelaterade risker och klimatanpassning?

Fritext, ange antal kommuner, till exempel 0 (inga), 2, 49 eller "Vet ej".

Påverkan på länsstyrelsernas kulturmiljöarbete

Fråga 13 avser samråd om åtgärder för klimatanpassning som syftar till att öka samhällets resiliens och förmåga att hantera skyfall, stormar, översvämningar, värmeböljor, skogsbränder och andra effekter av klimatförändringarna.

13. Hur många externa och interna samråd om planering av åtgärder för klimatanpassning, som berörde kulturmiljöer, deltog länsstyrelsen i under föregående år (2024)?

Fritext, ange antal samråd, till exempel 0 (inga), 10, 55 eller "Vet ej".

Påverkan på länsstyrelsernas kulturmiljöarbete

Fråga 14 avser samråd om åtgärder med syfte att minska utsläppen av klimatgaser, till exempel utbyggnad av vind-, sol- och kärnkraft och elektrifiering av transportsystemen. Det kan även vara åtgärder för att effektivisera användningen av energi i samhället i stort, till exempel i uppvärmningen av byggnader.

14. Hur många externa och interna samråd om åtgärder med syfte att minska utsläppen av klimatgaser, som berörde kulturmiljöer, deltog länsstyrelsen i under föregående år (2024)?

Fritext, ange antal samråd, till exempel 0 (inga), 10, 55 eller "Vet ej".

Påverkan på länsstyrelsernas kulturmiljöarbete

15a. Påverkade de inträffade händelserna under föregående år (2024), efterarbetet och samråden om klimatanpassning med mera, länsstyrelsens övriga verksamhet på kulturmiljöområdet?

Välj det alternativ som bäst beskriver påverkan.

- Inte alls.
- Under en del av året.
- Hela året men den förväntas återgå till det normala nästa år.
- Hela året och påverkan förväntas fortsätta nästa år.
- Hela året och påverkan förväntas fortsätta i flera år.
- Vet ej.

15b. Beskriv med egna ord på vilka sätt verksamheten påverkades, till exempel vilka resurser (arbetstid, pengar) som sattes in och hur länge.

Fritext, till exempel vilka resurser (arbetstid, pengar) som sattes in och hur länge.

16. Övriga upplysningar

Fritext: Här kan ni utveckla svaren på de ovan angivna frågorna eller ta upp annat med koppling till klimatrelaterade händelseförlopp.

Referenser

Författningar med mera

Förordning (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer.

Prop. 2017/18:163. Nationell strategi för klimatanpassning.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/03/prop.-201718163>

Skr. 2023/24:97. Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning.

<https://regeringen.se/contentassets/981309b513244d3eb987e0cf8ff69e37/nationell-strategi-och-regeringens-handlingsplan-for-klimatanpassning-skr.-20232497.pdf>

Rapporter

Riksantikvarieämbetet 2022. Förvaltningen av kulturmiljöer i ett förändrat klimat.

<http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1718995/FULLTEXT02.pdf>